

LBRIS

We know
books

PAUL

KAWCZAK

Tenebre

roman

Traducere din limba franceză de Claudiu CONSTANTINESCU

CARTIER

PRIMA EXPEDIȚIE CLAES	13
A DOUA EXPEDIȚIE CLAES.....	131
HARMONIA	227

Această acumulare primitivă joacă în economia politică aproximativ același rol pe care îl joacă în teologie păcatul originar.

Capitalul vine pe lume mânjit de sânge și pătat pe tot trupul din cap până-n picioare.

- KARL MARX

Cu lovituri năprasnice de bici, Henri Morton Stanley isprăvea de ucis un om. Un căraș tânăr, să fi avut vreo cinci-sprezece ani, un bembe din Mindouli, recrutat la Matadi. Nu era timp de stat pe gânduri. Carne moale sfâșiată peste tot. Ierburi înalte împrășcate cu urlete, lacrimi și sânge rozaliu. Câinii s-au îndurat cu greu să dea drumul mădularelor zvelte și neînsuflețite. Băiatului îi fusese mai frică de ei decât de moarte, întotdeauna se temuse de câini. Trupul a fost lăsat acolo.

Caravana a pornit mai departe. În jur de cinci sute și zece de kilometri – după estimările lui Stanley – fuseseră smulși misterului african de la începutul expediției. Cu greu se poate imagina ura de care era nevoie pentru a motiva, în 1883, pe cheltuiala regelui Leopold al II-lea al Belgiei, o asemenea incursiune omenească prin junglele Africii ecuatoriale. O ură albă, bolnavă, tremurândă în căldura insuportabilă, o ură dătătoare de febră și de cufureli, uscată ca un stârv și exasperată până peste poate de tot soiul de gânganii năclă-

ioase și tiuitoare. O ură albă însetată după țara pe care o ura ca pe propria-i viață, pe care o ura așa cum se iubește, o ură obscenă și fremătând de excitare.

Stanley nu avusese un motiv anume ca să-l omoare pe acel căraș. Stanley era un explorator. Stanley se întâlnise cu Livingstone. Stanley era un aventurier. Stanley era cunoscut în toată lumea. Stanley era un monstru. Un minotaur care-și săpa labirintul, cerând noi trupuri omenești și noi teritorii pe măsură ce gloria și puterea îi creșteau. Minotaurul este monstrul unui rege. Regele este monstrul unei lumi. Lumea își devorează copiii. Așa a început istoria Apusului. Așa se va și încheia. În Africa subsahariană, în anii 1880, mugetele de ură ale lui Stanley vesteau oamenilor prăbușirea ce avea să vină și milioanele de morți.

Povestea care urmează nu este a victimelor africane ale colonizării. Aceea rămâne în seama supraviețuitorilor lor. Povestea care urmează este cea a unei sinucideri albe într-o lume fără de Hristos; cea a unui tânăr uitat într-un labirint al urii și orbirii: povestea mutilării și căsăpirii lui Pierre Claes.

LBRIS

We know
books

PRIMA EXPEDIȚIE CLAES

SEPTEMBRIE 1890 – APRILIE 1891

NU ERA NICI MASON, NICI DIXON, dar era totuși un geometru. Conferința de la Berlin împărțise Africa într-o parodie a dreptății regelui Solomon, pe gustul ferocității moderne. Or, lipsite de mila unei mame, maiestățile apusene tăiaseră în carne vie; așa se stabileau teritoriile africane în 1885. Cu toate acestea, rămânea nerezolvată o chestiune practică: cum să trasezi, în realitatea acelor spații imense, granițele unui continent invizibil pentru ochiul albilor? Conferința de la Berlin nu fixase decât o împărțire teoretică a ținuturilor africane, hotărând niște reguli vagi și nesățioase prin care continentul urma să fie mutilat.

Anglia, Franța, Belgia, Italia, Portugalia, Spania și Germania s-au aruncat fără nicio rețineră asupra prăzii. Bărbați, femei, plante, animale, pământuri, ape, sol, cer, totul era bun de luat de la acel necunoscut luxuriant. O întreagă civilizație burgheză, bărbătească și bolnavă, sufocată de atâta producție, sleită de atâta acțiune și mistuită de tainice dorinți, s-a angajat, cu erotism și violență, în fantasma unui ținut feminin și primitiv, a unei Eve noi și negre numai bune de violat în noaptea albă, fără răgaz, storcând-o de toate bogățiile sale, batjocorindu-i duiosia de mamă prin mânjirea cu moarte stearpă a obrazului ei de zeiță nepăsătoare. O mulțime de bărbați firoși i-au urcat de-a lungul fluviilor, i-au străbătut deșerturile, savanele și pădurile, și, fatalmente, s-au întâlnit.

În primăvara anului 1887, pe linia graniței nordice a proaspătului Stat Independent Congo, proprietate exclusivă

a regelui Leopold al II-lea, un detașament al Legiunii străine franceze însărcinat cu explorarea hotarelor Africii ecuatoriale franceze a dat peste niște amenajări ale unei exploatări belgiene de cauciuc. Fiecare dintre părți a revendicat terenul ca aparținând națiunii sale. Tonul a devenit tot mai ridicat. Legionarii, înfierbântați și năluciți, au deschis focul. Unsprezece civili belgieni și douăzeci și trei de indigeni au fost uciși. Peste câteva luni, un accident similar a făcut paisprezece morți în zona frontierei sudaneze, un altul, în anul următor, a costat șase vieți, în același loc, iar încă unul, ceva mai târziu, la frontiera de nord, s-a soldat cu opt victime.

Bogațiile Congoului fuseseră deosebit de râvnite în timpul procesului care a dus la conferința de la Berlin, iar Franța și Anglia erau pregătite să profite de toate ambiguitățile junglei pentru a încerca să împingă granițele ceva mai departe, în propriul avantaj, cu riscul de a antrena Belgia într-un conflict armat local pe care avea puține șanse să-l câștige. Europa din acea vreme căuta deja distrugerea pe care avea s-o găsească peste un sfert de veac, pe propriul ei teritoriu. În același timp însă, nici Franța, nici Anglia nu voiau în mod fățiș să declanșeze un conflict. Leopold al II-lea știa asta și a ales să joace cartea legitimității. Granița de nord, nesigură fiind, putea deveni un motiv de discordie; nu exista decât o singură soluție: să fie materializată, după care să fie trasată o dată pentru totdeauna pe niște hărți amănunțite și exacte. Unul dintre principalii instigatori ai conferinței de la Berlin și ai violențelor coloniale din acele vremuri ale poftelor avide și meschine, Leopold al II-lea a luat atunci, din considerente strategice, evident, o hotărâre care nu implica în mod direct nici arme, nici bani, neapelând nici la prietenii săi bancheri,

nici la statul său major, și a avut o idee mai degrabă rezonabilă – care, zice-se, îi fusese sugerată de soția sa, Marie-Henriette de Habsburg-Lorraine, arhiducesă a Austriei și prințesă palatină a Ungariei; femeie plină de prospețime și de viață, pasionată de echitație până într-atât încât să aibă ea însăși grijă de cai la palatul imperial –, și anume să apeleze la priceperea unui geometru.

Nu erau deci, cum spuneam, celebrii Mason și Dixon, aceia care, în secolul anterior, stabiliseră granițele statului Maryland cu Delaware și Pennsylvania, dar era totuși un geometru. Și încă un excelent geometru, extrem de promițător, cel puțin după spusele profesorilor și colegilor săi de la Societatea geometrilor belgieni din Anvers. Pierre Claes, de obârșie din Bruges, sub treizeci de ani la vremea aceea, de limbă maternă flamandă, dar vorbind perfect franceza – o surprinzătoare performanță ca accent meridional, cu atât mai surprinzătoare cu cât omul acesta nu fusese niciodată în sud –, a fost însărcinat, ca urmare a tensiunilor teritoriale ce înveninau relațiile Belgiei cu vecinii săi coloniali, să stabilească cu precizie, pe teren, printre băștinași și fiare fioroase, o porțiune a graniței nordice a Statului Independent Congo și s-o transpună cu exactitate în hărțile oficiale. Acolo unde niște burghezi cuceritori cu bărbi auguste și pomădate fixaseră, printr-o linie dreaptă și grăbită de pe o hartă, soarta unei țări, Pierre Claes trebuia să materializeze, pe acele terenuri sălbatice, picat ca din cer, traseul exact a ceea ce Europa numea pe atunci *progres*.

Pierre Claes a părăsit Europa pe la Anvers, în 10 ianuarie 1890, la bordul pachebotului englezesc *Victoria*. Pregătirea științifică și logistică a misiunii durase șase luni, un minimum necesar pentru cine se aventura în adâncul a ceea ce opinia belgiană de pe-atunci numea Congoul Minotaur. Numai că, deși tânărul geometru, la fel ca toată lumea din acea vreme, știa foarte bine că din Africa se întorceau mai puțini oameni decât plecau, n-a putut afla niciodată cifrele exacte ale mortalității în rândul funcționarilor belgieni din colonii, atât de strict erau ținute sub tăcere. Regulamentul personalului din Statul Independent Congo stipula, la articolul 4, că agenții se angajau să nu divulge nimic privitor la afacerile statului celor care nu făceau parte din sistemul administrativ. Pierre Claes nu știa așadar că, în 1890, rata mortalității agenților teritoriali aflați la post în Congo era de unu din trei, fără a mai pune la socoteală handicapurile majore – și, uneori, definitive – generate de bolile ecuatoriale. Ca un bun agent al statului, el se concentrase în primul rând pe reușita misiunii, fiind mândru că putea ieși în întâmpinarea Aventurii, pe care și-o imagina exotică și fermecătoare ca în cărțile englezești pe care le citise cu aviditate de la cincisprezece până la douăzeci de ani. Își părăsea țara fără niciun strop de tristețe, ba chiar simțindu-și orgoliul ușor gădilat. Credea în planul civilizator al țării sale, credea în tinerețea sa, în regele său, iar vremea, în acea zi, era cum nu se poate mai frumoasă. Cum să crezi, la vârsta aceea, că seninul cerului poate fi mincinos? Era absolut convins că se va întoarce cu bine.

În vremurile de-atunci, hărțile *continentului negru* erau albe, așteptând încă să fie trasate. Întinderea aceea imaculată de pe planigloburi, cea mai mare dintre toate, îi făcea pe copii să viseze, iar pe oameni îi sleia de puteri prin pădurile-i întunecoase, scoțând la iveală întreaga cruzime din inimilor. Punctul acela orb de pe hărți era punctul orb al sufletului. Poate că, în mijlocul fluviului, pe un mic vapor aflat sub comanda unui căpitan englez, te poți simți destul de departe de nebunia stătută de pe uscat încât să nu-ți pierzi mințile. Numai că misiunea lui Pierre Claes avea să-l poarte adeseori pe uscat.

*

După o scurtă escală la Southampton, vasul *Victoria* a ieșit în larg, îndreptându-se către Africa.

Încet-încet, coastele europene s-au îndepărtat.
Pierre Claes n-avea să le mai vadă niciodată.

VICTORIA A INTRAT ÎN PORTUL MATADI pe 20 martie 1890. Dacă pasagerii avuseseră vreme, pe navă, să se obișnuiască treptat cu clima ecuatorială, la contactul cu aerul cald care înăbușea uscatul au avut pur și simplu un șoc. Bagajele grele erau trimise la niște depozite particulare, astfel încât cei care soseau să n-aibă grija lor din prima clipă. Izbiți de fojgăiala neagră de pe cheiul de lemn, pasagerii și pasagerele coborau șovăielnic pe pasarela de debarcare, unii după alții, în grupuri timide, uluite de acele trupuri negre despre care nu știau mare lucru și care umblau, alergau, vorbeau, strigau, se uitau diferit, dar care erau totuși, se vedea de la prima privire – deși unii speraseră să nu –, niște fapte incontestabil omenești. Niciodată, ca la acea primă privire, alții aceia n-aveau să mai simtă, cu o asemenea acuitate, fraternitatea sau sororitatea esențiale care-i legau de cei și cele cărora le ziceau *negri* și *negrese*. În scurt timp, aveau să-i trateze ca pe niște obiecte și să-i urască. Cei care coborau pe pasarelă presimțeau acest lucru. Pe acea pasarelă, se temeau.

*

Câteva trăsură micuțe trase de boi și capabile să transporte până la opt persoane odată pe drumurile defundate din port așteptau nu departe de chei. Lucru încă relativ rar în Congo-ul de atunci, Pierre Claes, urcat într-una dintre ele, s-a așezat

lângă o femeie albă. Era o tânără scoțiancă, de loc din Saint Andrews. Sosea în Congo cu logodnicul ei. Acesta rămăsese lângă vapor ca să se asigure că bagajele le erau debarcate în bune condiții. Avea să vină după ea la misiunea prezbiteriană unde urmau să stea pentru câteva zile. După aceea aveau să meargă la Léopoldville, iar apoi în centrul țării, unde voiau să întemeieze o comunitate religioasă. Logodnicul ei era preot anglican. Cumpărase un teren în inima aceluiași ținut și pusese să fie defrișat. Totul prin corespondență. Îi așteptau acolo doar câteva locuințe rudimentare. La Léopoldville urmau să se căsătorească. Călătoria de nuntă avea să constea într-un periplu de patruzeci de kilometri prin junglă, cocoțați pe spina unui taur.

— E adevărat ce se spune, că femeile albe ajung sterpe din cauza climei ecuatoriale? îl întrebase ea pe Pierre Claes într-o franceză ezitantă.

Geometrul o liniștise, se născuseră deja o mulțime de copii din femei albe în Congo. Ea însăși îi va putea dărui soțului niște urmași cât se poate de robuști. Banana, care în Congo se găsea din belșug, constituia un aliment perfect ca aport nutritiv și avea să le ofere copiilor ei exact ceea ce le trebuia. Fără a mai pune la socoteală și laptele negreselor, despre care se spunea că e deosebit de bogat în proteine.

— Și dumneavoastră, domnule? Așteptați și dumneavoastră o tânără soție din Europa?

Claes a remarcat obiceiul ciudat al tinerei de a se uita țință în ochii interlocutorului.

— Nu, domnișoară, eu sunt venit cu o misiune dată de rege...

A coborât din trăsură înaintea ei, birourile administrației coloniale a Statului Independent Congo erau mai aproape

LIBRIS | We know books
decât casa parohială din Matadi unde se ducea ea. Și-a promis în sinea lui să-i viziteze pe cei doi, odată ce-și va fi încheiat misiunea. Avea să se bucure atunci de un mare prestigiu. Și poate că avea să-i facă tinerei puțină curte.

*

Pierre Claes n-a stat la Matadi decât cincisprezece zile. Ar fi putut să stea mai mult, pe cheltuiala regelui, dar odată expediate materialele către Léopoldville, n-a văzut niciun rost s-o mai lungească. Exista, la acest tânăr obedient și lipsit de experiența vieții, o anume nerăbdare de a da piept cu Aventura. Așa că mai bine o pornea imediat spre acele ținuturi necunoscute. Și termina odată cu surescitarea aia temătoare.

Dintre funcționarii albi și toți ceilalți agenți coloniali, mai degrabă insipizi, o singură figură îl impresionase la Matadi. Hermann von Wissmann, de naționalitate germană, lucrase în slujba lui Leopold al II-lea din 1884 până în 1886. Pierre Claes auzise vorbindu-se despre el la Bruxelles. Von Wissmann participase la explorarea râului Kasai, permițând astfel exploatarea porțiunii sale navigabile. Se crease o adevărată legendă în jurul acestui om, care fusese numit *Reichskommissar* al Africii Orientale germane și care străbătuse întreaga Africă de la est la vest, ispravă cu care puțini albi se puteau lăuda la acea vreme. Mic de statură, îmbătrânit prematur de atâtea aventuri, părea de vreo șaiszeci de ani, deși, în realitate, nu avea decât cincizeci. Din călătoriile sale se întorsese cu o maimuță pe nume Lily, pe care o îmbrăca băiețește și al cărei chip semăna cu al său prin ridurile săpate de obo-seală. Petrecea ore în șir în compania ei – fiecare imitând